ПОРОГИ

Культурно-політичний місячник для українців у Чехії
POROHY – Kulturně-politický měsíčník pro Ukrajince

№ 6/2026, рік XXXIV | č. 6/2026, ročník XXXIV
Усі випуски часопису "Пороги" знайдете на: **porohy.cz**
facebook.com/PorohyJournal | porohyjournal

АНАСТАСІЯ БАЧИНСЬКА: життя за межами п'єдесталу

Про спорт після завершення кар'єри, втрату батька, тренерський досвід у Празі та нове покоління українських спортсменів.

14–18 с.

4-9

Хроніки громади; **Суспільство**: Розлад політичного спектру: правий та лівий вектори розбрату (ч. 1);

10-18

Інтеграція: Договір оренди: що перевірити перед підписанням; **Розмова:** Анастасія Бачинська: життя за межами п'єдесталу;

19-23

Історія: Вбивство Петлюри як урок для сучасної України (ч. 1);
Анонс подій.

Суспільство ніколи не було одностайним. Різні погляди, цінності та політичні переконання — невід'ємна частина демократичного ладу. Проблема починається тоді, коли розбіжності в поглядах переростають у ворожнечу, поступово поглиблюючи суспільний розкол. Наш матеріал про розлад політичного спектра покликаний допомогти зрозуміти, де закінчується ідейна конкуренція і починається деконструкція суспільства.

У розмові з Анастасією Бачинською, атлеткою та призеркою престижних змагань, виходимо за межі спортивних досягнень і п'єдесталу, щоб побачити людину, її досвід і життя поза звичними уявленнями про успіх.

Також у цьому номері публікуємо статтю наших партнерів — Інтеграційного центру в Празі. Вона допоможе зробити ваше повсякденне життя безпечнішим і звертає увагу на те, що варто перевірити перед підписанням договору оренди, аби вберегти себе від неприємних сюрпризів.

На завершення повертаємося до історії. У першій частині матеріалу про вбивство Симона Петлюри в Парижі розглядаємо подію, наслідки якої виходять далеко за межі біографії одного з важливих українських політичних діячів. Минуле не дає готових відповідей, але допомагає розпізнавати механізми маніпуляції, пропаганди та політично вмотивованого насильства в сучасності.

Читайте, дискутуйте й шукайте порозуміння. Адже спільний простір починається з готовності чути одне одного. Бажаємо усвідомленого прочитання!

Редакція часопису "Пороги".

instagram.com/porohyjournal/

facebook.com/PorohyJournal/

Підписатись на друковане видання: www.porohy.cz

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці.

Виходить 12 разів на рік.
№ 6/2026, рік XXXIV.
Підписано до друку 12. 10. 2026 року.

Ел. пошта: editorial@porohy.cz.
Інтернет-адреса: porohy.cz,
Реєстрація: МК ЧР/7044.

Номер готували: Тетяна Баланда, Олег Баланда.
Художнє оформлення та верстка:
Тетяна Баланда, Олег Баланда.
Редколегія: Богдан Райчинець, Олесь Шокало, Олександр Андерс, Тетяна Баланда, Олег Баланда.

Використовуються повідомлення пресслужб посольств, інформагенцій та ілюстрації з відкритих джерел. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і не поділяти поглядів авторів.

Часопис видається із фінансовою допомогою Міністерства культури Чехії.

Видає: "Українська ініціатива в ЧР", Воцелова 3, Прага 2, ід. номер: 60448296;
Розрахунковий рахунок: 1925774379/0800.

Porohy – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice.
Název je odvozen od ukrajinského "porih" – práh, říční práh.
Vychází 12 krát ročně.
Číslo 6/2026, ročník XXXIV.
Uzávěrka: 12. 10. 2026.
E-mail: editorial@porohy.cz
Web: porohy.cz
Registrační číslo: MK ČR/7044

Číslo připravili: Tetiana Balanda, Oleh Balanda.
Grafická úprava a sazba:
Tetiana Balanda, Oleh Balanda.
Redakční rada: Bohdan Rajčynec, Oles Šokalo, Oleksandr Anders, Tetiana Balanda, Oleh Balanda.

Používáme tiskové zprávy velvyslanectví, informačních agentur a ilustrace z otevřených zdrojů. Za pravdivost uvedených informací je zodpovědný autor článku. Redakce může krátit text a neshodovat se s názory autora.

Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR.

Vydává: Ukrajinská Iniciativa v ČR, z.s., Vocelova 3, Praha 2, IČO: 60448296,
Číslo účtu: 1925774379/0800.

Зміст

Хроніки громади 4

Суспільство 6
Розлад політичного спектру: правий та лівий вектори розбрату

Інтеграція 10
Договір оренди: що перевірити перед підписанням

Розмова 14
Анастасія Бачинська: життя за межами п'єдесталу

Історія 19
Вбивство Петлюри як урок для сучасної України (ч. 1)

Анонс подій 23

Всупереч волі депутатів: заступниця голови парламенту Чехії Барбора Урбанова відвідала Київ.

Заступниця спікера нижньої палати парламенту Чеської Республіки Барбора Урбанова (партія STAN) всупереч волі депутатів урядової коаліції відвідала Київ. Там вона зустрілася із заступницею спікера українського парламенту Оленою Кондратюк. Про це український парламент повідомив у п'ятницю ввечері.

Урбанова спочатку звернулася до оргкомітету парламенту Чехії з проханням схвалити поїздку, але її було відхилено. Голова парламенту Томіо Окамура (SPD) заперечив, що розбіжності були політично мотивованими.

"*Пані Барбора приїхала, щоб побачити та відчути на власні очі, як живе та працює українська столиця під постійними російськими обстрілами та як наш народ залишається рішучим*", – сказала Кондратюк. Вона зазначила, що Урбанова також хотіла побачити, чим Чеська Республіка і надалі може допомогти Україні, яка захищається від російської агресії п'ятий рік.

Під час зустрічі з Урбановою Кондратюк подякувала Чеській Республіці за допомогу, яку вона надає її країні з 2022 року. Зокрема, йдеться і про ініціативу з боєприпасами. Завдяки цьому Україна отримала артилерійські боєприпаси великого калібру. "*Ми розраховуємо на продовження ініціативи*", – додала вона.

Після приходу до влади уряд ANO, SPD та "Мотористів" відмовився надавати гроші на зброю для України. Він не робить внеску в чеську ініціативу з боєприпасами, хоча й дозволив її продовження, всупереч передвиборчим заявам. Однак пізніше спікер парламенту і лідер ультраправої партії SPD Томіо Окамура заявив, що Чеська Республіка надіслала плюс-мінус 140 мільйонів крон на ініціативу PURL, через яку європейські країни та Канада закуповують для України боєприпаси та зброю, вироблені в США. ■

12.9.26 Proukrainu.blesk.cz

Чехія протистоїть гібридній війні з боку Росії, заявив чеський прем'єр-міністр Андрей Бабіш. Як повідомляє видання iDNES, глава уряду зробив заяву у відповідь на попередження польського прем'єра Дональда Туска про можливі нові російські атаки на країни, які підтримують Україну.

За словами Туска, польські спецслужби мають інформацію про підготовку Росією гібридних атак із використанням безпілотників і ракет. Серед потенційних цілей він назвав держави, які надають підтримку Україні. Туск також заявив, що пізня осінь і зима можуть стати критичним періодом у війні Росії проти України.

Бабіш заявив, що чеські спецслужби приділяють максимальну увагу ризикам, пов'язаним із діяльністю російських розвідувальних служб проти Чехії. За його словами, доступну інформацію постійно аналізують та обмінюються нею на національному й міжнародному рівнях. Подробиці прем'єр не розкрив, пославшись на міркування безпеки.

На тлі цих заяв зростає увага до інцидентів поблизу польсько-українського кордону. Як пише iDNES, у четвер біля українського села Ягодин, приблизно за чотири кілометри від польського кордону, впав або був збитий безпілотник із реактивним двигуном.

Крім того, напередодні російський безпілотник, за даними української влади, вдарив по локомотиву пасажирського потяга, що прямував до Варшави. Атака сталася лише за два кілометри від польського кордону. Інший дрон пошкодив автозаправну станцію менш ніж за кілометр від пункту пропуску Ягодин–Дорогуськ.

Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну в лютому 2022 року. Україна продовжує оборонятися за підтримки західних держав. ■

17.9.26 Idnes.cz

Чехія видворила російських пропагандистів після розслідування Seznam Zprávy.

Російського журналіста та його оператора, які працювали в Чехії на пов'язаний із Кремлем пропагандистський ресурс Rybar, затримала поліція та зобов'язала залишити країну протягом трьох днів. Перед цим журналісти Seznam Zpráv викрили їхню діяльність за допомогою прихованої камери.

Громадянин Росії Віталій Чащухін, який близько десяти років живе в Німеччині, приїхав до Чехії для роботи на російську пропагандистську організацію Rybar. Разом із оператором Ігорем Долматовим він мав знімати матеріали в країні.

Журналісти Seznam Zpráv встановили зв'язок Чащухіна з Rybar під час прихованого запису. За даними видання, ця організація перебуває під санкціями Європейського Союзу, а її засновник Михайло Звінчук внесений до санкційного списку ЄС через співпрацю з російською владою та підтримку війни проти України. Основний Telegram-канал Rybar має понад 1,5 млн підписників.

Після публікації розслідування Чащухіна затримала чеська поліція. За словами режисера Бориса Дворкіна, який організував його поїздку, пропагандиста допитували близько дев'яти годин. Після цього йому видали припис залишити Чехію протягом трьох днів. Аналогічне рішення ухвалили щодо оператора Долматова.

Під час допиту обидва чоловіки заявили, що працюють на російську газету "Известия". Вона також перебуває під санкціями ЄС.

Чеська поліція підтвердила, що проводила з Чащухіним процесуальні дії, однак відмовилася розкривати деталі справи. За даними Seznam Zpráv, чеські органи безпеки продовжують перевіряти діяльність росіянина та поінформували про його випадок німецьких партнерів.

У Німеччині також не виключають подальшого розслідування. Німецьке Генеральне митне управління зазначило, що надання послуг санкціонованим російським суб'єктам може порушувати санкційний режим – залежно від конкретних обставин та здійснених платежів. ■

22.9.26 Seznamzpravy.cz

Напад Росії на НАТО можливий уже через кілька місяців, попереджає керівник BIS.

У планах Кремля – перевірити реакцію союзу НАТО, наприклад, підвищеною активністю дронів чи й невеликим вторгненням на прикордонну з Росією територію країн НАТО, вважає Міхал Коуделка, голова Служби безпеки й інформації (BIS) – чеської цивільної внутрішньої контррозвідки.

"*Це можливо. Це може бути обмежене вторгнення, провокації під фальшивим прапором, широка кампанія впливу на суспільну думку*", – сказав він в інтерв'ю британському щоденникові The Guardian.

За його словами, такий сценарій може бути здійснений уже протягом найближчих місяців, а не років – саме останній прогноз часто давали останнім часом представники Заходу. Але, додав Коуделка, "багато людей роблять усе, що в їхніх силах, щоб цього не сталося".

Як каже голова чеської спецслужби, нинішня тактика Росії полягає в "ескалації задля дееска-лації": Кремль намагається вчинити тиск на слабкі точки західних суспільств, щоб змусити їх зменшити підтримку України. "*Вони* (росіяни) *вважають, що якщо вони влаштують достатню ескалацію, то європейські країни вирішать не підтримувати Україну*", – заявив він.

Як сказав Коуделка, ще один ефект диверсійної кампанії Москви – перевантаження ресурсів спецслужб, бо навіть коли щось стається з інших причин, сумніви щодо причетності Росії залишаються. "*Тепер кожну пожежу чи кожну несправність спецслужбам доводиться розслідувати як можливий теракт, і це для них* (росіян) *добрий результат*", – вважає керівник BIS. ■

22.9.26 Ukraina.radio.cz

Крим – частина України, окупація ніколи не буде визнана", – заявив Петр Павел на саміті Кримської платформи в Нью-Йорку.

Президент Чехії Петр Павел відвідав саміт Кримської платформи у США, говорив про російську окупантську сваволю на півострові. У виступі на Генасамблеї ООН теж не оминув теми України.

"*Крим – частина України. Чехія продовжуватиме підтримувати Україну, кримський народ і всіх, хто вважає, що мир міцний лише тоді, коли він ґрунтується на справедливості, суверенітеті та повазі до міжнародного права*", – сказав він.

"*Крим – це не просто питання українського суверенітету. Це випробування того, чи готова міжнародна спільнота дотримуватися принципів, від яких залежить міжнародний мир і безпека*", – розпочав свій виступ на Кримській платформі Петр Павел. За його словами, платформа є важливим інструментом для підтримки міжнародного інтересу, солідарності та скоординованих заходів на підтримку України. "*Російська окупація Криму продовжує бути кричущим порушенням Статуту ООН та основоположних принципів суверенітету та територіальної цілісності – і, що ще гірше, – з боку постійного члена Ради Безпеки ООН*", – додав чеський президент.

Однак, за його словами, увага Чеської Республіки та міжнародної спільноти не повинна обмежуватися територією. "*Ми також повинні зосередитися на правах людини тих, хто живе під окупацією. Придушення української ідентичності, індоктринація та мілітаризація дітей, свавільні затримання, тортури, переслідування журналістів та примусовий призов до російської армії залишаються глибоко тривожними*", – додав Павел у Нью-Йорку.

Здатність Ради Безпеки ООН втручатися у війну в Україні значно обмежена позицією Росії як постійного члена з правом вето. "*Тому нам потрібна ООН, яка здатна запобігати конфліктам, захищати цивільних осіб і створювати простір для переговорів, навіть якщо угода далека. Чехія готова нести свою частку відповідальності. Саме тому ми прагнемо місця в Раді Безпеки ООН*", – зазначив чеський президент. ■

24.9.26 Proukrainu.blesk.cz

Російські та проросійські дезінформаційні мережі використовують історичні події для поширення антиукраїнських наративів і підриву довіри до ЄС, НАТО та державних інституцій.

Це показало міжнародне дослідження, проведене експертами з Чехії, Словаччини та Польщі.

У чеському інформаційному просторі одним із головних об'єктів маніпуляцій є Друга світова війна та визволення Чехословаччини Червоною армією. За даними дослідників, радянські жертви та роль СРСР у перемозі використовуються для формування уявлення про моральний борг перед сучасною Росією. Окремим приводом для маніпуляцій стають знесення радянських пам'ятників або випадки вандалізму.

Інша значна тема – радянське вторгнення до Чехословаччини 1968 року. За словами Александри Носкової з Prague Security Studies Institute (PSSI), у частині публікацій відповідальність за окупацію намагаються перенести на Україну. Зокрема, поширюються твердження, що рішення про вторгнення було нібито "українським", а більшість окупаційних військ становили українці.

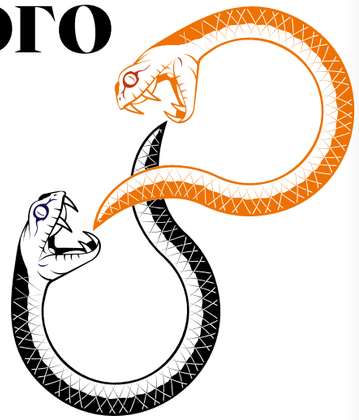
Дослідники також зафіксували поширення наративів, які пов'язують сучасну українську ідентичність винятково з нацизмом, радикалізмом та Степаном Бандерою. Для цього використовуються, зокрема, історичні травми, пов'язані з "волинським наративом".

Чеська команда PSSI проаналізувала 4700 онлайн-публікацій, із яких після фільтрації сформувала вибірку зі 102 матеріалів. Дослідження охоплювало шість історичних подій: Мюнхенську угоду, Протекторат, визволення 1945 року, комуністичний переворот 1948 року, окупацію 1968 року та Оксамитову революцію 1989 року.

Автори зазначають, що метою таких кампаній є не обов'язково нав'язати одну версію історії. Йдеться також про створення потоку взаємно суперечливих тверджень, який ускладнює для аудиторії відокремлення фактів від маніпуляцій. ■

Aktualne.cz

Розлад політичного спектру: правий та лівий вектори розбрату

Матеріал: **Олег Баланда**

Політичний театр європейської цивілізації вже понад два століття грає свою драму в декораціях, які виникли випадково, але перетворилися на залізну закономірність історичного буття. Коли у доленосному 1789 році депутати перших Генеральних штатів розсілися по різні боки від голови зборів – радикали ліворуч, а захисники ієрархії праворуч, – вони не просто обрали місця у залі. Вони, самі того не усвідомлюючи, створили універсальну метафору нашої колективної свідомості. Цей випадковий просторовий жест назавжди розділив світ на "лівих" і "правих", заклавши фундамент для інтелектуальних дискусій та революційних барикад.

Італійський філософ Норберто Боббіо зазначав, що ця дихотомія виживає завдяки своїй відносності – це рухома топографічна вісь, яка зміщується з кожним новим поколінням. Для Боббіо головним дороговказом лівиці завжди залишалася рівність – прагнення усунути штучні бар'єри між людьми, тоді як правиця сприймає нерівність як природний стан або навіть суспільне благо. Але чи є цей поділ лише пасивним дзеркалом суспільства? Джованні Сарторі переконує нас у протилежному: цей ідеологічний простір не виникає сам по собі. Саме політичні партії творять механіку розколу, діючи як каталізатори, що структурують суспільний хаос і свідомо маніпулюють ідеологічною дистанцією. Звуження багатовимірного життя до лінійної шкали спрощує вибір для виборця, але водночас створює небезпечну пастку поляризації.

У цьому грандіозному театрі метафор, як доводить Майкл Фріден, ідеології є живими, динамічними конфігураціями ідей, де ядрові поняття постійно перегруповуються під впливом периферійних змін, розмиваючи жорсткі кордони між таборами. Поділ, що народився в бурі Французької революції, залишається сценарієм європейської трагедії: ми знову приречені обирати свій бік на сцені, де випадкове розсадження депутатів колись стало нашою спільною політичною долею.

Як "ліві" і "праві" отримали свій сучасний зміст

Промислова революція XIX століття перетворила випадкову французьку топографію на криваву інтелектуальну барикаду, де вирішувалася доля індустріального світу. Дослідник Ендрю Гейвуд у своїй праці "Політичні ідеології" зазначає, що класичні доктрини виникли як безпосередня відповідь на становлення капіталістичного ладу. Лібералізм став ідеологією амбітного середнього класу, консерватизм – захисним панцирем старої аристократії перед привидом руйнації традиційного світу, а соціалізм – голосом робітничого класу, що шукав порятунку в солідарності та рівності.

У цьому театрі ілюзій головними авторами ідеологічної трагедії XX століття стали Карл Маркс та Фридріх Енгельс. Їхній "Маніфест Комуністичної партії" проголосив історію людства ареною невблаганної боротьби класів. Марксизм запропонував людству величну ілюзію: оголосив панівні ідеї панівного класу "фальшивою свідомістю", яка маскує неминучу експлуатацію, і пообіцяв побудову безкласового суспільства через тотальну ліквідацію приватної власності. Але там, де прихильники "рівності" бачили тріумф колективного визволення, прихильники індивідуальної свободи передчували початок нової, ще жахливішої тиранії.

У XX столітті протилежний полюс мислення сформулював австрійський філософ Фридріх фон Гаєк у праці "Шлях до рабства", виголосивши вирок будь-якому соціалістичному плануванню. Для Гаєка віра у спроможність держави раціонально керувати ринком була "смертельною самовпевненістю". Він доводив, що контроль над економічним життям неминуче перетворюється на тотальний контроль над усім людським існуванням, а спроби побудувати планове суспільство нищать індивідуальну свободу і торують прямий шлях до тоталітарного рабства.

Але за цими доктринами, як підкреслює італійський мислитель Норберто Боббіо, завжди стояв один фундаментальний вододіл – ставлення до ідеалу рівності. Лівиця у своїй суті є рухом за подолання соціальних привілеїв та штучних бар'єрів, тоді як правиця сприймає нерівність як природну, неминучу або й корисну для суспільного розвитку. Ця суперечка між рівністю та ієрархією, свободою та плануванням – не просто дебати, а велика драма європейського духу, яка прирікає кожне нове покоління знову обирати свій бік у вічному ідеологічному протистоянні.

Коли однієї політичної шкали стало недостатньо

Лінійна барикада економічного розподілу, яка так довго тримала європейський розум у полоні спрощеного вибору між капіталом і працею, зрештою впала під натиском нової епохи. Соціолог Ентоні Гідденс проілюстрував цей зсув простим і водночас глибоким життєвим прикладом: у сучасному світі рішення окремої людини купити звичайну річ у магазині миттєво відлунює в міжнародному поділі праці та впливає на екосистему планети на іншому кінці світу. Наш повсякденний простір стиснувся, оголивши нерви глобальних взаємозв'язків. Гідденс описує драматичні мізансцени сучасності, де безправний працівник потогонної фабрики в Азії може опинитися буквально через дорогу від блискучого транснаціонального фінансового центру.

> *Двовимірної шкали "ринок – держава" та "лібералізм – авторитаризм" більше не вистачає для опису нашої реальності.*

У цьому новому, розірваному просторі класична ідеологічна топографія виявилася безсилою. Рональд Інглгарт зафіксував це перетворення в концепції "тихої революції". Він показав, як повоєнні покоління, вирощені в умовах унікальної екзистенційної безпеки, здійснили карколомний транзит від матеріального виживання до цінностей "постматеріалізму" – екології, гендерної рівності та особистої свободи. Але історія не знає лінійного прогресу, вона завжди готує пастку. Піппа Норріс та Рональд Інглгарт у дослідженні "Культурний бекслеш" описують реакцію традиціоналістів, які раптово відчули себе "чужинцями у власній країні". Їхній розпач перед наступом нового світу перетворився на потужний ностальгічний бунт, символом якого стало гасло "Повернемо Америці велич" Дональда Трампа.

Ця культурна драма остаточно зруйнувала колишню лінійну шкалу. Політологи Герберт Кітшельт та Філіп Рем доводять, що двовимірної шкали "ринок – держава" та "лібералізм – авторитаризм" більше не вистачає для опису нашої реальності. Вони вказують на третій, екзистенційний вимір політики, описаний ще Карлом Шміттом – питання про членство у спільноті, фундаментальний поділ на "своїх" і "чужих". Саме на цьому зламі виникає феномен "лівого авторитаризму" або "велфер-шовінізму", коли виборець вимагає соціального захисту й рівності, але виключно для "своєї" нації, відкидаючи чужинців. Одновимірний світ зник, залишивши нас наодинці з багатовимірним лабіринтом, де старі компаси більше не вказують на істинну північ.

Політичний "пакет": чому виборець отримує набір взаємопов'язаних цінностей

Сучасна політична система продає нам не ідеї, а готові ідеологічні пакети – і цей закритий прейскурант є однією з найбільших та найуспішніших ілюзій нашого політичного буття. Пересічний громадянин щиро вірить, що здійснює свідомий, раціональний вибір між податковими ставками та екологічними стандартами, між традиційною сім'єю та відкритими кордонами. Але в реальності він приречений купувати весь "пакет" цілком, де економічна доктрина неминуче йде в одному комплекті з моральним кодексом та національним міфом. Чому так відбувається? Чому людина, яка хоче лише захисту приватного бізнесу, змушена приймати у свою свідомість ще й релігійний консерватизм, а прихильник соціальної рівності – заплющувати очі на гріхи лівого авторитаризму?

Британський політичний теоретик Майкл Фріден пропонує блискучу метафору, порівнюючи ідеологію з розстановкою меблів у кімнаті. Ми не купуємо окремо стіл чи шафу – ми заходимо в кімнату, де інтер'єр уже спроєктований і жорстко зафіксований. Те, як розставлені ці концептуальні меблі, визначає призначення всього простору: стіл в одній кімнаті служить для сімейного обіду, в іншій – для написання маніфестів. Партії займаються тим, що Фріден називає "деконтестацією" – вони беруть вічно суперечливі, розмиті поняття, такі як "свобода" чи "справедливість", і прибивають їх цвяхами до підлоги своєї ідеологічної кімнати, заявляючи: "Ось єдино правильне значення!". Ви не можете пересунути стілець, не зруйнувавши всю композицію; ви не можете бути лібералом "наполовину", бо архітектура мислення вже нав'язана вам ідеологічними декораторами.

Ці кімнати, однак, не були спроєктовані вчора – вони є замерзлими пам'ятниками минулих історичних катастроф, які політологи Сеймур Мартін Ліпсет та Стейн Роккан описали у своїй знаменитій "гіпотезі заморожування". Наші сучасні ідеологічні "пакети" – це не винахід сьогоднішніх політтехнологів, а закам'яніла лава, що вилилася під час тектонічних зсувів двох великих європейських революцій: національної та промислової. Саме ці "критичні точки" колись розкололи суспільство за лініями "центр – периферія", "держава – церква", "власник – робітник". І ці розломи, зафіксовані ще у 1920-х роках, законсервували партійні системи на десятиліття вперед. Ми, люди двадцять першого століття, продовжуємо сидіти в ідеологічних окопах, які викопали для своїх барикад наші прадіди, і вважаємо ці чужі, застарілі шанці своєю власною інтелектуальною Батьківщиною.

Але найдраматичніша таємниця цього добровільного полону криється не в соціології, а в глибинах нашої моральної психології, яку соціобіолог Джонатан Гайдт ілюструє простим спостереженням на вулицях Вірджинії. Гайдт описує дві машини, припарковані в Шарлотсвіллі: на одній наліпка "Врятуймо Дарфур" та заклики до вегетаріанства, на іншій – патріотичне гасло "Ми стоїмо разом" та герб місцевого університету. Ці бампери – це племінні прапори, що сигналізують про приналежність до абсолютно різних моральних світів. Наш розум, за Гайдтом, влаштований як величний слон (наші підсвідомі інтуїції) та його крихітний вершник (наш раціональний інтелект). Вершник вважає себе господарем, але насправді він є лише прес-секретарем слона: його завдання – не шукати істину, а миттєво фабрикувати виправдання для тих рішень, які слон уже прийняв під впливом племінного інстинкту.

Політичні погляди функціонують не як результати наукових розрахунків, а як "знаки соціального членства". Ми притискаємося до свого племені, бо тільки у гурті собі подібних почуваємося в безпеці перед ворожим світом. І саме тому сільський та робочий клас Америки голосують за республіканців всупереч своїм безпосереднім економічним інтересам – бо вони обирають не гроші, вони захищають свою моральну матрицю. Вони не хочуть обідати в ліберальному ресторані, де турбота і соціальна справедливість є єдиними стравами в меню. Вони прагнуть збереження всього морального ландшафту, де вірність групі, повага до авторитету та сакральність традицій є такими ж важливими елементами життя, як і хліб насущний. Пакет цінностей, який пропонує партія, стає тією самою спільною бронею, яка захищає індивіда від екзистенційного страху самотності, об'єднуючи вершників і слонів у єдину, готову до бою фалангу.

Парадокси "правих" і "лівих"

Політичний простір, який ми так звично намагаємося втиснути в одновимірну лінійну шкалу, насправді є лабіринтом парадоксів, де класичні догми обох таборів розсипаються під вагою реальних історичних викликів та морального цинізму. Цей застиглий театр ілюзій пропонує виборцю прості відповіді, але життя постійно руйнує старі схеми, викриваючи внутрішню суперечливість як правих, так і лівих світоглядів.

Правий парадокс найяскравіше виявився у самому серці повоєнного європейського раю – у скандинавських соціал-демократичних оазах загального добробуту. Традиційні праві десятиліттями відстоювали вільний ринок і таврували "мертву руку" державного планування. Проте наприкінці XX століття народився феномен, який політологи Йорген Гоул Андерсен та Тор Бьорклунд у 1990 році назвали велфер-шовінізмом (welfare chauvinism). Замість повного демонтажу соціальної держави, як того вимагав класичний неолібералізм, нові праві популісти очолили рух за її збереження, але з однією жорсткою та цинічною умовою: доступ до медицини та пенсій має бути привілеєм виключно "своїх".

Тут діє сформульований Лоренцом Еннсер-Єденастіком "фактор покриття витрат" (cost-bearing factor): заможний виборець, який сплачує високі податки, готовий фінансувати систему, але категорично відмовляється ділитися з мігрантами, котрі, на його думку, не внесли вклад у загальну скарбничку. У цьому ландшафті виникає дивовижний парадокс, зафіксований дослідником Крішною Вадламаннаті: у країнах із ліберальною моделлю (де витрати на соціалку менші) велфер-шовінізм виявився значно слабшим, ніж в ультраегалітарних державах, де великі ресурси (соціального) бюджету породжують агресивний страх їхнього перерозподілу. Це тріумф того, що Вім ван Оорсхот назвав "ієрархією заслуженості": суспільний слон легко погоджується допомогти хворим і літнім землякам, але залишає прибульців на самому дні морального прейскуранту.

Але якщо правий парадокс – це історія про егоїзм ситих, то лівий парадокс – це трагедія інтелектуального самогубства європейського гуманістичного духу. Лівиця, що проголошувала своїми богами універсалізм, свободу та рівність, виявилася приголомшливо сліпою та глухою перед жахом радянського тоталітарного експерименту.

Як влучно зауважує історик Тоні Джадт, західне інтелектуальне захоплення комунізмом досягало свого піка не в часи відлиги чи пом'якшення режимів, а саме тоді, коли сталінський режим здійснював свої найбільші злочини та винищував людей у промислових масштабах.

Центром і символом цієї інтелектуальної капітуляції став повоєнний Париж, де Жан-Поль Сартр та його оточення перетворили виправдання радянського терору на вишукане філософське мистецтво.

Сартр сформулював цинічне правило: правду про радянські концентраційні табори та злочини СССР слід приховувати або применшувати, аби "не розчаровувати французький робітничий клас" (ne pas désespérer Billancourt) і не грати на руку "американському імперіалізму".

Коли у 1949 році радянський перебіжчик Віктор Кравченко у книзі "Я вибрав свободу" викрив жахи Голодомору в Україні, колективізації та ГУЛАГу, ліва еліта Парижа оголосила його "фальшивкою ЦРУ".

А коли колишній в'язень нацистських таборів Давід Руссе у 1949–1950 роках ініціював розслідування щодо радянської системи примусової праці, прокомуністичні інтелектуали подали на нього до суду, тавруючи свідчення про мільйони в'язнів ГУЛАГу як "низькопробний наклеп на першу державу робітників".

Найдраматичнішим актом цієї інтелектуальної трагедії стало жорстоке публічне знищення й "кенселінг" Альбера Камю його ж колишніми соратниками за відмову брехати.

Камю, який пройшов через французький Опір і редакцію Combat, пройшов шлях болісного прозріння. Зіштовхнувшись із фактами про радянські табори та показові процеси в Східній Європі, Камю записав у своєму щоденнику слова, які стали вироком його добі: "*Я вирішив відкинути все, що виправдовує вбивства... Якщо це концентраційний табір, ми так і мусимо його називати, навіть якщо це називається соціалізмом. Я ніколи більше не буду політкоректним*".

У 1951 році Камю опублікував філософське есе "Бунтівна людина" (L'Homme révolté), де піддав безпощадній критиці тоталітарний революційний абсолютизм, показавши, як утопічні ідеології, намагаючись перебудувати людство через насильство, неминуче перетворюються на криваві тиранії. Реакція Сартра та редакції часопису Les Temps Modernes була миттєвою та нещадною. Камю оголосили "зрадником революції", "буржуазним моралістом" та "агентом реакції", піддавши його тотальному остракізму й розірвавши з ним багаторічну дружбу.

Для Сартра першочерговим обов'язком було зберегти ідеологічну вірність табору, навіть ціною покривання злочинів; для Камю головним було не зрадити власне сумління та живу людину.

Цей історичний конфлікт між Сартром і Камю залишається найвиразнішою ілюстрацією парадоксу лівиці: коли ідеологічна догма стає вищою за правду і людські страждання, гуманізм неминуче перетворюється на свою повну протилежність – на адвокатуру катів та цькування тих, хто наважився сказати правду. ■

Продовження статті в номері 7/2026.

"Світ за необхідністю належить великим і потужним державам; а малі повинні або увійти в їхні кордони, або бути зметені з лиця землі".

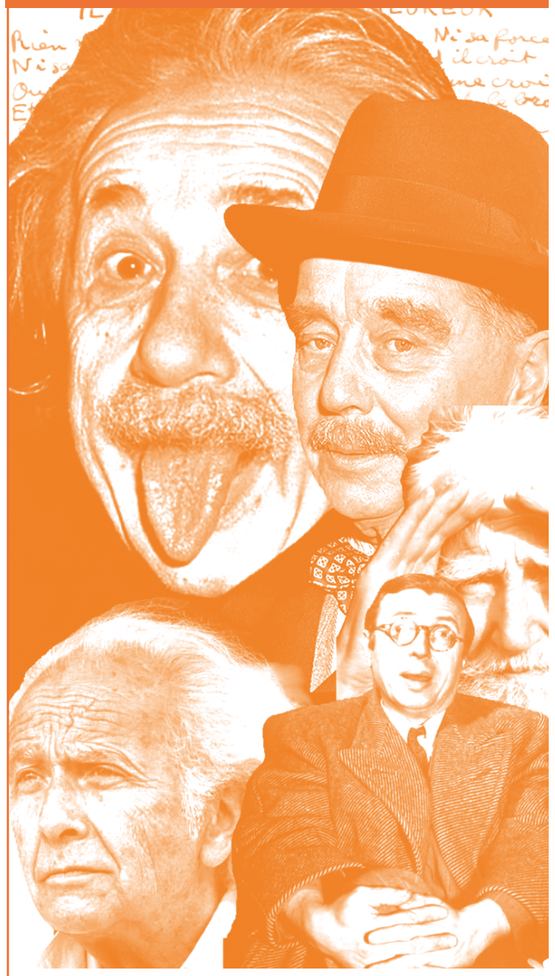
Джордж Бернард Шоу
(Ф. фон Гаєк "Шлях до рабства")

"Я ніколи не зустрічав людини більш відвертої, справедливої та чесної".

Герберт Веллс про Сталіна
(Experiment in Autobiography)

"Я шаную Леніна як людину, яка повністю пожертвувала собою і віддала всю свою енергію здійсненню соціальної справедливості. Я не вважаю його методи практичними, але одне безсумнівно: люди його типу є хранителями і реставраторами совісті людства".

Альберт Ейнштейн

Відомі інтелектуали-соціалісти, що виправдовували або применшували злочини Совєтського Союзу: Сартр, Арагон, Шоу, Веллс, Ейнштейн...

Договір оренди:
що перевірити перед підписанням

Нарешті вам вдалося знайти гарну квартиру за прийнятною ціною, орендодавець вас обрав і надіслав вам договір на підписання. Звичайно, найкраще було б дати його перевірити юристу, що ми в ICP можемо зробити для вас безкоштовно. Якщо ви не хочете або не маєте змоги скористатися цією можливістю, наступний текст підкаже, на які основні моменти слід звернути увагу, що уточнити ще до підписання та чому.

Переговірна позиція орендаря на сьогодні є дуже слабка, і ви навряд чи дочекаєтеся внесення змін до договору відповідно до ваших пропозицій. Однак, часто варто хоча б спробувати. Крім того, вже сама позиція орендодавця під час переговорів дасть вам цінне уявлення про те, яким буде майбутнє спілкування. Адже оренда – це насамперед стосунки між людьми. Чіткі правила в договорі – це основа, але для безпроблемної оренди необхідні також взаємна довіра, повага та комунікація. Якщо ви відчуваєте, що власник не поводиться з вами щиро або є непоступливим, можливо, безпечніше буде його уникнути.

Захист орендаря

Хоча в чеському праві зазвичай діє договірна свобода, у випадку оренди квартири вона обмежується законом з метою захисту орендаря як слабшої сторони. На практиці це означає, що в договорі оренди не можна вказати що завгодно, якщо це суперечить законним правам орендаря. Хоча ми будемо вживати слово "квартира", все згадане стосується також і будинку. Характер нерухомості не має істотного значення для укладення договору.

Відносини між орендодавцем та орендарем не є рівноправними. Орендодавець володіє квартирою, тоді як орендар забезпечує в ній свою основну життєву потребу – житло. Тому закон захищає орендаря як слабшу сторону. Це проявляється саме в обмеженні договірної свободи. Зокрема, діють два основні правила:

По-перше, якщо в договорі оренди є положення, яке обмежує гарантоване законом право орендаря квартири, таке положення не враховується. Іншими словами, ви не зобов'язані дотримуватися такого положення. Приклад: Цивільний кодекс передбачає, що орендар має право приймати у своєму помешканні будь-кого. Якби в договорі було положення, яке забороняє орендарю приймати гостей, таке положення було б недійсним.

По-друге, якщо в договорі є домовленість, яка покладає на орендаря явно непропорційний обов'язок, таке положення також не враховується. Як приклад можна уявити положення договору, згідно з яким орендар зобов'язаний раз на тиждень сфотографувати всю квартиру та надіслати фотографії орендодавцю для перевірки. Таке положення було б недійсним. Непропорційність обов'язку оцінюється з урахуванням обставин, і на практиці це може бути дуже складно.

Договір, що містить такі положення, залишатиметься чинним та обов'язковим у решті частин. Юридичним наслідком є те, що орендар може вимагати дотримання свого права, передбаченого законом, і не зобов'язаний виконувати непропорційні зобов'язання. Якщо б за це йому було висунуто попередження про розірвання договору, суд визнав би його недійсним. Це звучить, звичайно, добре, але в наш час більшість договорів оренди укладаються на визначений строк. Практичним наслідком будь-яких дій, які не сподобаються орендодавцю, може бути непродовження договору. Тому краще виявити спірні моменти та вирішити їх ще до підписання договору, ніж пізніше сперечатися, що діє, а що ні.

Основні дані

1. Тип договору

Тепер перейдемо до самого тексту договору. Завжди запитуйте стандартний договір оренди (nájemní smlouva). У цьому випадку однозначно діє описаний вище принцип захисту орендаря.

Якщо орендодавець, ріелтор або агентство замість договору оренди подають вам на підпис договір суборенди (podnájemní smlouva), будьте пильні. Три зайві літери в назві договору можуть вам добряче нашкодити. Адже з точки зору закону не зовсім зрозуміло, що таке суборенда і якими правилами вона регулюється. Різні агентства, посередники та інші недобросовісні орендодавці зловживають цією нечіткістю і стверджують, що захист орендаря на договори суборенди не поширюється. Таким чином, права та обов'язки в договорі суборенди вони встановлюють повністю на свою користь, заплутано і незрозуміло.

Використання договору суборенди при оренді кімнати (спільне проживання) або при оренді кооперативної квартири саме по собі не має бути підозрілим, але загалом ми рекомендуємо не підписувати договорів суборенди або ретельно прочитати зміст договору та зрозуміти його. У разі спору може статися, що вас не захистить навіть суд.

Крім того, існує ще договір про проживання (ubytovací smlouva), який застосовується в готелях, робітничих або студентських гуртожитках. Насправді його не слід використовувати для довгострокового проживання, хоча на практиці це часто трапляється. Договір про проживання не забезпечує захисту орендаря. Якщо ви все ж вирішите його підписати, уважно прочитайте як договір, так і правила проживання, на які ці договори часто посилаються.

2. Хто є орендодавцем

Договір повинен чітко ідентифікувати сторони договору. Зазвичай орендодавець є одночасно і власником квартири, але для укладення дійсного договору оренди це не є умовою. Попросіть документ, що підтверджує право орендодавця здавати квартиру в оренду. Не в кожному випадку, якщо ви укладаєте договір з кимось іншим, а не з власником, це має бути договір суборенди.

Якщо протягом терміну оренди квартира змінить власника (наприклад, її продадуть), це не впливає на дійсність договору оренди. Новий власник, просто кажучи, переймає договір з усіма правами та обов'язками. Орендодавець не може розірвати договір оренди лише через те, що хоче продати квартиру комусь. У договорах іноді зустрічається протилежне положення, але воно є недійсним.

3. Хто є орендарем

Якщо ви будете проживати в квартирі з сім'єю, достатньо, щоб орендарем був один із дорослих. Інші можуть (але не обов'язково) бути зазначені в договорі як члени домогосподарства. Подружжя за законом має спільну оренду, тобто обоє мають однакове право користуватися квартирою. Не має значення, на кого "оформлений договір". Водночас вони спільно відповідають перед орендодавцем за виконання обов'язків.

Співмешкання (оренда кімнати) на практиці вирішується по-різному. Майте на увазі, що у вас буде різний правовий статус (і відповідні обов'язки) залежно від того, чи будете ви вказані в договорі як одна з його сторін, чи ні. У будь-якому випадку ретельно узгодьте права та обов'язки не тільки щодо орендодавця, але й між собою. Насамперед розірвання договору з боку одного співмешканця та подальший розрахунок застави або заборгованості часто стають предметом суперечок. Запитайте про правила приватного життя, співжиття та ведення спільного господарства (прибирання приміщень, користування обладнанням та покупка речей).

4. Що я орендую

Квартира та приналежні до неї приміщення (підвал, гараж) мають бути чітко визначені в договорі, бажано з адресою, номером квартири та даними з кадастру. Щоб Міністерство внутрішніх справ зареєструвало ваше проживання за цією адресою, це має бути нерухомість, яка згідно з кадастром нерухомості призначена для проживання. Це не може бути студія, офіс, склад або інші нежитлові приміщення (див. попередню статтю про повідомлення про зміну адреси). Договір не може забороняти вам зареєструватися за цією адресою. За підтвердження про проживання орендодавець не може вимагати додаткові кошти, оскільки видати вам підтвердження – це його обов'язок, інакше він може отримати штраф від міністерства. Якщо ви натрапите на такі положення в договорі, уточніть з орендодавцем порядок дій щодо органів влади.

У протоколі передачі має бути вказано, яке обладнання квартири орендодавець передає вам у користування (наприклад, меблі, побутова техніка) та який стан квартири. Саме стан квартири часто стає джерелом суперечок наприкінці терміну оренди. У договорі може бути посилання на правила проживання в будинку – перед підписанням прочитайте їх.

Платежі

1. Орендна плата

Орендна плата – це платіж за право користуватися житлом. Її розмір у Чеській Республіці ніяк не регулюється. У договорі має бути вказана фіксована сума орендної плати. Також має бути чітко визначено, за який період сплачується ця сума. Орендну плату зазвичай сплачують за один місяць наперед.

Інша справа – підвищення орендної плати під час оренди. Тут потрібно розрізняти три різні ситуації:

Перша з них – підвищення орендної плати за пропозицією орендодавця. При дотриманні законодавчої процедури орендну плату можна підвищити до рівня, що відповідає середньому в даній місцевості, при цьому максимальне підвищення може становити 20 % за останні 3 роки.

Цей механізм часто замінюється в договорі іншим механізмом, згідно з яким відбувається автоматичне підвищення орендної плати. Однак підвищення має відбуватися лише раз на рік і за чітко визначених умов. Розмір орендної плати не повинен визначати на власний розсуд сам орендодавець. Можна домовитися про підвищення на фіксовану суму або відсоток (наприклад, починаючи з орендної плати за січень кожного року, поточна орендна плата збільшується на 2 %). Така домовленість є однозначною, і обидві сторони знають, що їх чекає.

На практиці частіше зустрічається підвищення орендної плати з посиланням на певний показник. Типовим прикладом є "інфляційна клаузула". Якщо ви знайдете її в проєкті договору, поміркуйте над тим, як підвищення відбуватиметься на практиці. В ідеалі обговоріть це з орендодавцем на конкретному прикладі. Клаузула має бути узгоджена чітко. Наприклад, недостатньо посилання на "інфляцію за даними Статистичного управління Чеської Республіки (ČSÚ)", оскільки ČSÚ оприлюднює десятки різних інфляційних показників. Зверніть увагу на положення, згідно з якими підвищення орендної плати насправді не є автоматичним, а є правом орендодавця, який може його застосувати або ні. На практиці трапляється, що орендодавець не застосовує підвищення (наприклад, забуває про нього) і пізніше вимагає доплати за минулий період. Тому договір повинен детально регулювати окремі кроки та строки. Він не повинен дозволяти підвищення орендної плати заднім числом.

Парадокс полягає в тому, що у договорах на визначений строк – тобто в переважній більшості випадків – інфляційна клаузула є зайвою. У орендодавця є набагато простіший спосіб підвищити орендну плату. Перед закінченням терміну дії договору він може запропонувати орендарю підписати письмовий додаток, яким оренда продовжується, але водночас у ньому встановлюється вища орендна плата. У цьому випадку не застосовуються жодні законодавчі обмеження, оскільки ви по суті домовляєтеся про умови договору заново. Для орендодавця така процедура вигідніша ще й тому, що ринкові ціни на оренду часто зростають швидше, ніж сама інфляція. Орендарю не залишається нічого іншого, як погодитися на нову ціну або після закінчення терміну оренди виселитися. Якщо в договорі є інфляційна клаузула, рекомендуємо уточнити, чи застосовуватиметься

вона також у випадку, коли орендна плата вже була підвищена протягом року додатком. Адже така сукупність обставин може призвести до суперечок.

2. Комунальні послуги

З проживанням пов'язане також споживання енергоресурсів (вода, опалення тощо) та користування комунальними послугами (ліфт, вивіз сміття, прибирання та освітлення під'їздів). Зазвичай ці послуги забезпечує орендодавець. Оплата послуг відокремлена від орендної плати, оскільки вартість послуг залежить від індивідуального споживання орендаря, кількості осіб у квартирі тощо. Кінцеву суму неможливо визначити заздалегідь, тому орендар протягом року сплачує орендодавцю аванси, які щонайменше раз на 12 місяців розраховуються за фактичним споживанням. Домовтеся, коли починається цей розрахунковий період і як довго він триває. Якщо він відповідає календарному року, чітко вкажіть це в договорі. Орендар довіряє орендодавцю чималі суми в якості авансів, тому розпорядження ними дуже суворо регулюється спеціальним законом.

У договорі чітко домовтеся, які саме послуги надає орендодавець. Договір не повинен містити нечітких термінів ("додаткові збори", "інші витрати") або незавершених переліків ("тощо"). Недоречними є також посилання на документи, зміст яких ви не знаєте і не можете передбачити чи вплинути на нього. Це різні "реєстраційні/розрахункові листи" або рахунки від товариства власників квартир (SVJ). Ці документи слугують для розрахунку фінансів між власником квартири та адміністрацією всього будинку. Як орендар ви сплачуєте лише деякі з позицій, зазначених у таких документах, а саме послуги, якими ви користуєтеся під час оренди квартири (вода, опалення, ліфт, прибирання та освітлення спільних частин).

Натомість ви не сплачуєте витрати та збори, пов'язані з правом власності на квартиру. Зазвичай це фонд ремонту, страхування всього будинку або збори, що випливають із членства в SVJ. Наприклад, фонд ремонту – це регулярний внесок власника квартири на утримання та покращення загальних частин будинку. Це не є послугою, що надається вам. Тому орендодавець не може покривати ці свої витрати з ваших авансових платежів, навіть якщо це було чітко обумовлено в договорі. Таке положення було б недійсним. Сплачені суми орендодавець повинен повернути вам.

Перед підписанням договору з'ясуйте середнє споживання вашого домогосподарства і відповідно до цього домовтеся про розмір авансових платежів. Якщо аванси будуть занадто низькими і не покриватимуть споживання, на вас наприкінці розрахункового періоду чекає неприємний сюрприз у вигляді значного недоплаченого рахунку. Трапляється, що проживання в квартирі в результаті виявляється значно дорожчим, ніж здавалося за оголошенням, і це просто через недооцінку реального споживання.

Електрика, газ або інтернет часто "переоформлюються на орендаря". У такому випадку від вас очікують, що ви самостійно укладете договір з постачальником конкретної послуги. Йому ви потім сплачуєте вартість безпосередньо. З точки зору контролю та відповідальності це для обох сторін вигідніше, але у випадку короткострокової оренди або іноземців це може бути надмірно адміністративно складним.

Простішим варіантом порівняно з авансовими платежами є об'єднання орендної плати та комунальних послуг в одну фіксовану суму. У такому випадку споживання взагалі не враховується, ви сплачуєте домовлену фіксовану суму за все. Розрахунок не проводиться. Ця модель не дуже поширена, оскільки орендар не має мотивації економити, а орендодавець наражається на ризик, що йому доведеться покрити несподівано високе споживання з власної кишені. Навпаки, у договорах можна зустріти своєрідну гібридну модель, коли "споживання розраховується лише у разі виникнення недоплати". Іншими словами, орендодавець залишає собі переплату, але недоплату йому повинен сплатити орендар. Така домовленість є недійсною.

3. Застава

Застава (словами закону – "гарантійний депозит") може становити не більше ніж трикратний розмір місячної орендної плати. Орендодавець утримує її на випадок, якщо орендар буде йому щось винен. В останній день оренди її слід повернути, при цьому орендодавець може вирахувати з неї фактичний, існуючий та підрахований борг. Застава не може бути утримана орендодавцем як штраф або "втрачений прибуток" за те, що оренда закінчилася достроково. Заставу не можна утримувати навіть для покриття невизначених майбутніх боргів, наприклад, за рахунками, які ще мають надійти. Протилежні положення є недійсними.

Оскільки внесені гроші (застава) протягом усього терміну оренди перебувають у розпорядженні орендодавця, закон надає орендарю як компенсацію відсотки за заставу. Раніше це були порівняно незначні суми, і сторони часто навіть не знали про це право. В останні роки банки підвищили процентні ставки, а зі зростанням орендної плати зросли й застави. У разі тривалих орендних відносин відсотки можуть становити значну суму. Процентна ставка має бути такою самою, якби орендодавець у день укладення договору позичив таку саму суму в банку. На сайті Асоціації орендарів Чехії доступний калькулятор. Положення, згідно з якими застава не нараховує відсотки, або що "нараховуються відсотки за ставкою 0,1%", або "відсотки дорівнюють відсоткам на поточному рахунку", є недійсними, оскільки позбавляють орендаря права на відсотки. У догові можна вказати конкретну процентну ставку, але вона повинна відповідати гарантованому законом рівню та, за необхідності, іншим обставинам.

Закінчення терміну оренди

1. В результаті закінчення строку

Орендні договори зараз зазвичай укладаються на визначений строк, і перед закінченням строку оренди сторони знову домовляються про його продовження. Орендодавець ніколи не зобов'язаний продовжувати договір. Хоча закон встановлює, що оренда автоматично продовжується, якщо орендар продовжує користуватися квартирою, а орендодавець протягом 3 місяців не вимагає від нього звільнити квартиру, договір може змінювати цей режим, встановлювати інші умови або повністю виключати автоматичне продовження. Рекомендуємо ретельно з'ясувати, що і коли ви повинні зробити, щоб договір оренди був, чи не був продовжений.

2. Шляхом розірвання договору

До закінчення строку оренди орендодавець може надіслати орендарю письмове повідомлення про розірвання договору, але для цього він повинен мати конкретну та вагому підставу. Зазвичай це буде порушення договору з боку орендаря. Тому положення договору, згідно з якими орендодавець може розірвати договір оренди без зазначення причини або з будь-якої причини, є недійсними. Термін попередження повинен становити три місяці. Коротший термін попередження можливий лише у випадку, якщо орендар особливо серйозно порушив договір (наприклад, несплата орендної плати протягом 3 місяців, серйозне пошкодження квартири). Тоді орендодавець може розірвати договір і вимагати негайного повернення квартири.

Орендарі часто вважають, що можуть розірвати договір без причини, але це стосується лише договору оренди на невизначений строк, або якщо це прямо передбачено договором на визначений строк. Якщо договір про розірвання нічого не передбачає, застосовується закон, який, на жаль, є дуже розпливчастим: достроково розірвати договір можна лише у випадку, якщо у вашому житті несподівано щось змінилося настільки істотно, що ви не можете продовжувати оренду. Наприклад, ви несподівано втратили роботу і мусите переїхати до іншого міста або через травму не можете користуватися квартирою. У такому випадку ви можете подати письмове повідомлення про розірвання договору з тримісячним строком попередження.

Ремонт та пошкодження

1.Технічне обслуговування та ремонт

Орендар організовує та оплачує поточне технічне обслуговування та дрібний ремонт. Ці поняття визначені Постановою Уряду № 308/2015. Рекомендуємо ознайомитися з цією постановою, оскільки на неї часто посилаються в договорах оренди. Кожен орендар повинен знати ці обов'язки та ставитися до квартири з повагою.

Коротко кажучи, поточне обслуговування – це регулярне утримання, перевірка та прибирання окремих частин квартири та її обладнання. Закон не встановлює жодних фінансових або кількісних обмежень.

Дрібні ремонти бувають двох видів: 1) ремонт конкретних речей у квартирі, перелічених у постанові, та 2) будь-який інший ремонт вартістю до 1 500 крон. Для дрібних ремонтів діє сукупний ліміт, згідно з яким орендар зобов'язаний за ремонти протягом одного року сплачувати максимум 150 Kč/м² площі квартири. Ремонт є або дрібним (організовує та оплачує орендар), або ні (орендар повідомляє про нього орендодавця, який його організовує та оплачує).

Приклад: площа квартири становить 50 м², тому річний ліміт на дрібні ремонти дорівнює 7 500 крон. Орендар уже у 2026 році оплатив один ремонт вартістю 2 500 крон та інший – 3 000 крон. Орендодавець не може вимагати від нього оплатити ще один ремонт вартістю понад 2 000 крон, навіть частково (до ліміту 7 500 крон). Так само, якщо б єдиний ремонт у 2026 році коштував 8 000 крон, не можливо розділити його між орендарем (7 500 крон) та орендодавцем (500 крон). Його повністю оплачує орендодавець.

На практиці ви можете зіткнутися з тим, що договір розширюватиме ваші обов'язки понад цей законний максимум. Такі положення є недійсними. Суми та визначення в постанові уряду можуть змінюватися в майбутньому. Слідкуйте за чинним текстом постанови та в договір краще вказуйте лише посилання на неї, щоб уникнути суперечок щодо того, який ліміт є чинним.

2. Страхування

За законом ви не зобов'язані укладати договір страхування під час оренди квартири. Однак орендодавці часто включають цей обов'язок до договорів. У такому випадку рекомендуємо уточнити, про яке саме страхування йдеться (страхування майна, страхування відповідальності...), які воно має мати параметри (страхова сума, обсяг покриття), що потрібно для його оформлення (наприклад, інвентаризація та оцінка речей у квартирі, дані, відомі лише власнику) і скільки коштуватиме страховий внесок. Адже це може стати ще однією несподіваною витратою, яка зробить проживання дорожчим.

Висновок

Пошук відповідного житла стає дедалі складнішим. Стресом та браком часу охоче користуються шахраї. Дуже важливо ретельно ознайомитися з кожним договором чи додатком ще до підписання та не дати себе втягнути в ситуацію, коли ви підписуєте щось, чого повністю не розумієте.

Якщо у вас є сумніви щодо змісту договору, чи то через мову, чи через складність, ніколи не підписуйте нічого під тиском. У такому випадку найкращим кроком буде звернутися за фаховою допомогою. ICP пропонує безкоштовні юридичні консультації, включаючи роз'яснення та перевірку змісту договорів оренди. ■

Ця стаття створена у співпраці з ICP та INN, оригінал взято з *icpraha.com*

Integrační Centrum Praha

inn iniciativa nájemníků a nájemnic

АНАСТАСІЯ БАЧИНСЬКА: життя за межами п'єдесталу

Анастасія Бачинська – українська гімнастка з Тернополя, майстер спорту України міжнародного класу та одна з найуспішніших представниць свого покоління в українській спортивній гімнастиці. Народилася 4 серпня 2003 року. У великий спорт прийшла ще дитиною. Її першою тренеркою була Тетяна Геращенко, згодом спортсменку тренували Оксана Першина та Ганна Лев.

Перші великі міжнародні успіхи Бачинської припали на 2018 рік. На Всесвітній літній Гімназіаді в Марракеші вона здобула золото в багатоборстві та опорному стрибку і срібло в командній першості. Того ж року на Юнацьких Олімпійських іграх у Буенос-Айресі виборола дві бронзові медалі – у багатоборстві та вільних вправах.

2019-й став роком її виходу на дорослий міжнародний рівень. На II Європейських іграх у Мінську Бачинська стала чемпіонкою у вільних вправах. Того ж сезону вона здобула срібло на етапі Кубка світу в Парижі та золото у вільних вправах у Котбусі.

У 2020 році Анастасія увійшла до складу української команди, яка вперше в історії здобула золото чемпіонату Європи в командній першості. Наступного року вона виборола бронзу чемпіонату Європи на колоді.

За спортивні досягнення Бачинську нагороджено орденом княгині Ольги III ступеня. У серпні 2022 року вона оголосила про завершення спортивної кар'єри. Сьогодні ми говоримо з Анастасією про шлях від дитячої спортивної школи до міжнародного подіуму, ціну великих перемог, травми, дисципліну та життя після професійного спорту.

– У тебе досить багата кар'єра. Що зараз робить атлетка Анастасія Бачинська після завершення кар'єри у великому спорті?

– У мене був дуже довгий шлях пошуку себе, самокопання, тому що після завершення кар'єри не все було гладко. Я закінчила кар'єру вимушено – через початок повномасштабної війни. Наша збірна команда повністю розїхалася по різних країнах.

Я була у складі збірної зі спортивної гімнастики близько п'яти-шести років. Щоб потрапити до збірної, потрібно було успішно виступити на чемпіонаті України, посівши місце з першого по третє. Після цього спортсменам пропонували контракт.

Після відбору на чемпіонаті України потрапляли на Олімпійську базу. Якщо надалі показували результати, яких від нас очікували, залишалися там. Щороку ми підписували контракт і ставили певні цілі, яких мали досягти протягом року.

До нас були конкретні вимоги: участь у чемпіонатах Європи та світу, різних етапах Кубка світу, чемпіонаті України. Ми з тренером мали вказувати діапазон місць, які можемо посісти. Не завжди, звісно, все складалося так, як планували. Але це нормально – у житті бувають різні ситуації.

Я була на базі на початку повномасштабної війни. Ми прокинулися – це був четвер, я дуже добре це пам'ятаю. Я тоді оговтувалася після травми та операції на нозі. Була дуже пригнічена через цю травму, бо вже розуміла, що, можливо, не зможу продовжувати тренування. Але надії не полишала.

А потім почалася повномасштабна війна, тривоги. До нас прийшов тренер і сказав: "Забирайте документи, беріть необхідні речі, виходьте на вулицю, ідіть в укриття – хоча б на перший поверх". Нам сказали телефонувати батькам, щоб вони нас забрали.

А в Києві на той момент вже були величезні затори. Тривав наступ, усе летіло, стріляло, вибухало. Ми були на околицях Києва й близько доби сиділи в укритті.

Наступного ранку нас забрала сім'я хлопчика, який теж тренувався на Олімпійській базі. Нас із подругою вони повезли додому: я мала їхати до Тернополя, вона – до Івано-Франківська. Дорога була дуже довгою – до Тернополя ми їхали близько 12 годин. Було страшно: по дорозі стояли танки, величезні затори, ми рухалися дуже повільно.

– Російський диктатор любить починати агресію після Олімпіади, так?

– Так, він якраз після Олімпіади почав. Ми казали тренерам: "А якщо почнеться?". Вони, звісно, віджартовувалися: "Ні-ні, яка війна?".

Ми переживали, тому що все наше життя було на Олімпійській базі. Додому ми приїжджали двічі на рік приблизно на тиждень. Батьки могли приїхати з Києва на вихідні, але це теж ненадовго.

Фактично весь рік ми жили на базі й постійно тренувалися. Навіть маленька перерва на тиждень-два – це вже велика втрата форми, яку ти напрацьовувала роками.

– Коли ми зараз спостерігаємо за Олімпійськими іграми, то бачимо голос, який несуть наші спортсмени. Він один із найгучніших. Чому, на твою думку, ваше покоління спортсменів стало таким усвідомленим і помітним?

– Мені здається, ми почали більше думати, розуміти, більше говорити. Бо якби ми залишалися в шаблонному мисленні, як раніше – коли крок вправо, крок вліво і вже догана, коли не можна було висловити власну думку, – зараз нічого б не змінилося.

Мені здається, ми просто почали бачити те, що нам не подобається, і вирішили, що не хочемо цього робити й не хочемо цього слухати. Ми за те, щоб змінювалися думки, пріоритети, щоб усе змінювалося на краще.

Бо, як не крути, молоде покоління часто йде наперекір старшому. Старші люди нерідко більше цінують стабільність, адже зміни можуть лякати. А молодь, навпаки, прагне пробувати нове — їй цікаво досліджувати невідоме. Хоча, звісно, це не стосується всіх: бажання змінювати світ не залежить лише від віку.

Я сама така: завжди йду туди, куди страшно. Маленькими кроками, але хочеться заглянути: а як було б інакше? Що сталося б, якби ми спробували зробити по-іншому?

Раніше думали: "Працює – не чіпаємо". А зараз: "Працює, але ми хочемо це покращити. А давай спробуємо інакше?".

Я говорю про себе і свою родину. У нас велика сім'я, і практично всі думають нешаблонно. Багато хто цікавиться політикою, творчістю українських письменників. Моя молодша сестра, старший брат дуже цікавляться політикою. Ми в сім'ї проводимо дебати: як усе це створювалося, що з чого почалося.

Ми з братом – представники молодого покоління, і, як на мене, мусимо розуміти, через що все це сталося, що до цього призвело і як ми можемо змінити наше бачення.

– Раніше було як?

– Раніше бачення було іншим: якщо ти не такий, як усі, – ти вигнанець. А зараз ти думаєш інакше – і це цікаво. Люди можуть сказати: "Класно, треба до тебе дослухатися. Цікаво тебе послухати. А давай спробуємо щось зробити так, як ти це бачиш".

Мені здається, у нас просто з'явилося більше вільного простору для роздумів, рішень і можливостей. Зараз у нас більше можливостей, ніж було раніше. А можливості – це завжди добре.

– Молоді спортсмени як Гераскевич, Костюк, Олійникова, Онофрійчук попри всі ризики – стали голосами України. А Сергій Бубка – людина з величезним авторитетом у спорті – після початку повномасштабної війни публічно не говорив про війну. Як це сприймається серед ваших колег?

– Ми ще занадто молоді і поки що не маємо можливості щось їм перечити, бо не перебуваємо на високих посадах, не сидимо в тих кріслах.

Кажуть, що лобна частка мозку формується до 25 років. Мені здається, саме у 18–20 років, коли в тебе з'являється власний голос, ти починаєш заявляти про себе.

А насправді як? Ми слухаємо, киваємо головою. Якщо пробуємо заперечувати, а це як об закриті ворота, ти перестаєш доводити свою позицію і просто робиш так, як вважаєш за потрібне.

Ти їх не переконаєш. У дискусії людина може наполягати на тому, що права лише вона. Це, як на мене, більше характерно для старшого покоління. У них багато упереджень щодо спорту, освіти і так далі.

Ми просто слухаємо, робимо своє і робимо висновки. Намагаємося робити все для того, щоб щось змінити. Але поки ми занадто молоді, щоб змінювати все кардинально. Ми змінюємо себе, своє середовище і людей, яких зустрічаємо.

– Завершувати кар'єру в молодому віці, мабуть, дуже складно психологічно. Розкажи, як тобі було проходити крізь це?

– Я дуже хотіла продовжувати. Якщо подивитися на результат – в мене були перемоги. Я цього не заперечую, бо не хочу себе применшувати. Я була і є класною спортсменкою, просто тепер – у відставці, скажімо так. Але коли постійно чуєш приниження, упередження, що ти "не така", морально дуже виснажуєшся.

Тому війна стала тим гачком, за який я зачепилася, щоб просто завершити кар'єру. Я набрала вагу, тому що в нас не було нормального контролю харчування. Нам просто казали: "Не їсти". Звичайно, ми не їли, а потім наїдалися. Це призвело до розладів харчової поведінки: у когось була булімія, у когось анорексія. У мене теж був розлад харчової поведінки: я могла кілька днів взагалі не їсти, а потім наїдатися так, що було погано. Нам, на жаль, не пояснювали, як із цим бути.

Якщо чесно, я дуже хотіла далі тренуватися і виступати, бо ще не все показала. У мене була спроба повернутися, але через травму я знову завершила. До того ж змінилися тренери та керівництво збірної. Поки не хочу нікого образити, але повертатися туди я не хочу.

– Як це – втерти носа російським спортсменкам? Це було для тебе стимулом взагалі?

– Я їм втирала, як не крути! Я вважаю, що навіть п'єдестал без Росії – це вже перемога. Але для мене це усвідомлення прийшло пізніше.

> **Я вважаю, що навіть п'єдестал без Росії – це вже перемога.**

Коли ти тренуєшся, у тебе є лише один фокус: ти, снаряд, комбінація, виступ. Ти не думаєш про те, що і де відбувається. Просто робиш свою роботу.

А коли я завершила кар'єру і почала все переосмислювати, для мене п'єдестал без Росії став перемогою.

Якщо їх ігнорувати...що більше ігноруєш, то більше це їх дратує. Тому я вважаю, що їх треба просто ігнорувати: закривати вуха, закривати очі, сходити з п'єдесталу, не поважати їх, бо вони не поважають нікого – навіть себе.

Вони зневажають нас, зневажають увесь світ. Ігнорування – це найгірше для них, бо ти не вступаєш у бійку. Якщо показуєш зуби, вони розлючуються і тиснуть ще більше. А коли ігноруєш і якісно робиш свою роботу – робиш її краще за них, незважаючи ні на що.

– Я усвідомлюю, що вони не тільки знищили багато чого повномасштабним вторгненням – вони перервали і твою кар'єру, а перед цим внесли елемент радянського виховання в нашу освіту та спорт. Цей механізм, коли ти не маєш права вибору і мусиш працювати на виснаження... Але мені цікаво довершити тему ставлення світу до Росії. Останні події, допуск російських спортсменів – чи не є це сигналом, що світ до цього звикає? Як ти до цього ставишся?

– Я вважаю, що їх узагалі не треба допускати. Жодних поблажок, тому що вони жодних поблажок не роблять нікому. Чому ми маємо поступатися?

– Чи відчувала ти російське лобі на міжнародних змаганнях?

– Щодо цього важко сказати. Але скажу точно: коли ти виступаєш і на міжнародних змаганнях посідаєш призові місця, це дуже престижно. Після нагородження ти виходиш у хол, а там завжди є папараці, репортери, журналісти. І це можливість.

У мене завжди була позиція: я українська спортсменка, тому говорю українською. Хоча довгий час жила в Києві, де більшість людей говорила російською, і тренери також говорили російською. Але я тернополянка, і для мене говорити російською було дуже складно – це якесь перекручування мови.

Пам'ятаю ситуацію після чемпіонату Європи. Я виходжу, репортери ставлять запитання російською, а я п'ять хвилин чітко відповідаю українською. Вони мене переривають і кажуть: "А тепер можете все те саме, тільки російською?".

Я кажу: "Ні".

Вони: "Тоді не буде репортажу".

Я відповідаю: "Добре, гарного дня, до побачення!".

І так було завжди.

Після Юнацьких Олімпійських ігор, де я виборола дві бронзові медалі, на базі в нас брав інтерв'ю телеканал (Freedom – ред.). Я розмовляла українською, вони знову запитали, чи можу говорити російською. Я відмовилася.

Вони сказали: "Тоді ми накладемо суфлера".

І на YouTube досі є інтерв'ю 2018 року, де я говорю українською, а зверху накладено російський переклад. Нас із родиною це дуже здивувало.

– Ти зараз активно розвиваєш тренерську кар'єру. Що зараз у тебе в планах?

– Зараз я відкрила власний спортивний клуб – не просто зал чи тренажерку, а саме спортивний клуб під назвою "Bacha Gym".

Я назвала його на честь мого батька, який загинув під час війни з Росією. Він завжди підтримував мене в спорті й дуже засмутився, коли я сказала, що завершую кар'єру. Він хотів, щоб я виступала, представляла себе та Україну на міжнародній арені.

Коли батько загинув, це була страшна трагедія для нашої сім'ї. Він був найкращою людиною. Завжди

вчив нас не мислити шаблонно, розвивати себе, дивитися, що можна змінити в собі та навколо. Він ніколи не забороняв думати масштабно.

Я казала: "Хочу відкрити свій спортивний клуб, щоб він був найпопулярнішим".

Тато відповідав: "Буде! Що треба підказати – скажи".

У нього був позивний "Бача" – з афганської це означає "друг". Він для всіх був справжнім другом і найкращим батьком.

У залі на його честь висить портрет у військовій формі. Щоразу підходжу до нього й кажу: "Тату, допоможи мені, щоб усе вийшло".

І все потроху складається.

Зараз я треную і дорослих, і дітей від трьох з половиною років – гімнастику, а старших ще й акробатику. Моя найбільша ціль – мати власний великий зал саме спортивної гімнастики в Тернополі.

– Ми зараз робимо це інтерв'ю в Тернополі, але я знаю, що ти деякий час жила та працювала в Празі як тренерка. Розкажи про цей період.

– Так, це був мій перший досвід тренерської роботи. Коли почалося вторгнення, ми виїхали до Франції – у спортивний клуб, за який виступали. Батько приїхав до нас. Ми думали залишатися разом за кордоном, але він вирішив повернутися в Україну і йти воювати. Хоча в нього було четверо дітей і він міг не йти. Він відслужив рік і, на жаль, загинув.

Потім із Франції я переїхала до друзів у Прагу, де близько пів року працювала тренеркою у спортивному клубі. Його власник Алан дав мені можливість працювати й набувати досвіду, який я тепер використовую у власному залі.

Там я познайомилася з Іриною — професійною балериною з Києва, яка вже понад 20 років живе та працює в Празі. Вона щедро ділилася зі мною своїм досвідом, багато чого мене навчила й підтримувала у непростий період. Навіть не могла тоді уявити, що згодом ми станемо близькими подругами й підтримуватимемо зв'язок.

Я дуже вдячна Алану, Ірині та всім людям, яких зустріла в Празі й які допомогли мені в той нелегкий час.

– Як відрізняється система тренувань в Чехії, від української?

– Там трошечки простіше: спочатку йде твій психологічний стан, а потім усе решта.

У професійному спорті всюди є крик, але там це обґрунтований крик – коли дитина може травмуватися, наприклад. Це не приниження гідності.

На відміну від нашої старої системи, де було по три тренування на день, вісім годин у залі, відсутність нормального відновлення та харчування. Це призводило до виснаження.

Мені дуже імпонував підхід Ірини до тренувань. Вона приділяла багато уваги фізичній підготовці дітей, але водночас дбала про їхній психологічний стан. Діти розвивалися, але не виснажувалися морально. Мене просили залишитися в Празі, але мені хотілося будувати своє тут.

– У Чехії є така приказка: "Подорожувати, поки молодий, розуму набиратися і дивитися, як в інших працює, щоб потім це до себе забирати".

– Так, я з цим повністю погоджуюся. Це золоті слова! Якби були ресурси та час, це було б чудово для розвитку й аналізу ринку.

– Дякую за твою роботу. Сподіваюся, що ти виховаєш нове чудове покоління спортсменів. Ми просто захоплюємося вашою відвагою та усвідомленою позицією. ■

Розмову записала: **Тетяна Баланда**

Вбивство Петлюри як урок для сучасної України (ч. 1)

Сучасне сприйняття України в Європі та світі формувалося протягом десятиліть бездержавності під впливом складних геополітичних та інформаційних процесів. Одним із таких поворотних моментів стало вбивство Симона Петлюри в Парижі 1926 року та гучний судовий процес, що слідував за ним. Ця справа швидко вийшла за межі звичайного кримінального розгляду й перетворилася на масштабну інформаційну кампанію, покликану дискредитувати український визвольний рух в очах Заходу. Щоб краще розуміти контексти й закиди, з якими українці стикаються сьогодні, необхідно розібрати історичні обставини сторічної давнини та збагнути, як саме громадську думку "вестернів" налаштовували проти ідеї незалежної України.

Текст: **Олег Баланда**

Драма в Латинському кварталі Парижа

Травневий день у Парижі 1926 року видавався для пересічних городян звичайним тихим пополуднем міжвоєнної Європи. Пообіді на розі затишної вулиці Расін та гамірного бульвару Сен-Мішель, прямо навпроти вітрин книгарні Жібер, пролунали постріли. Чоловік у білій сорочці, без капелюха, підійшов до перехожого у скромному костюмі, який щойно вийшов з ресторану Шартьє, і звернувся до нього: "Пане Петлюра?". Перш ніж той встиг відповісти, нападник вихопив пістолет і розрядив його впритул. Через кілька хвилин важкопоранений Головний Отаман військ УНР та голова Директорії Симон Петлюра помер у лікарні Шаріте.

Нападник – єврейський годинникар, уродженець Ізмаїла та колишній легіонер французької армії Шолом (Самуїл) Шварцбард – навіть не намагався втекти. Він спокійно віддав зброю поліцейському, який підбіг на шум. Вже за пів години у дільниці поліції кварталу Одеон, почувши від інспектора звістку про смерть Петлюри, Шварцбард у пориві екстазу кинувся поліцейському на шию та міцно потиснув йому руку. При обшуку в його кишенях знайшли лише кілька франків, вирізане фото Петлюри з енциклопедії Larousse, примірник газети "Українські Вісті" та копію пневматичного листа до дружини, де він сповіщав, що йде здійснювати "священну помсту" за єврейські погроми в Україні.

Для української громади вбивство Петлюри стало національною трагедією та згодом перетворилося на предмет гострої політичної й історичної полеміки. Даний атентат став класичним прикладом того, як індивідуальний акт терору, вчинений емоційно виснаженим чи кимось уміло направленим "месником", миттєво перетворюється на потужний геополітичний інструмент.

Для радянської Москви дія вчинена Шварцбардом стала справжнім подарунком долі. Більшовицька дипломатія та спецслужби розуміли: якщо вдасться зв'язати постать Петлюри – символ українського опору – виключно із жахіттями погромної анархії, ідея української незалежності буде на роки скомпрометована перед усім цивілізованим світом. Тінь московських кулуарів прозирала у цій справі надто виразно. Невипадково українська громада в Парижі та Празі відразу зауважила: перед атентатом біля Шварцбарда постійно обертався загадковий радянський агент Михайло Володін, який випитував точну адресу та щоденний розклад Отамана.

Проте найцинічнішим в цій історії було не саме вбивство, а драма, що розгорнулась в залі Суду присяжних департаменту Сена восени 1927 року. Протягом сімнадцяти місяців слідства та восьми днів судових слухань зусиллями блискучого адвоката соціаліста Анрі Торреса лаву обвинуваченого було непомітно пересунуто. На лаві підсудних опинився не чоловік, який із холоднокровним цинізмом випустив п'ять куль у беззбройного перехожого, а вся Українська Народна Республіка, її уряд, її прапор і сам безталанний український народ.

Судовий процес над убивцею Шварцбардом перетворився на драматичний "суд над погромами". Західний світ, який прагнув морального спокутування і водночас мало що тямив у кривавому хаосі колишньої Російської імперії, прагнув простих і зрозумілих відповідей. Йому запропонували зручний конструкт: єврейський месник-ідеаліст проти кривавого отамана. Те, що сам Петлюра послідовно боровся з погромами, видавав суворі накази про розстріли погромників, створював Мі-

ністерство єврейських справ та надавав національно-персональну автономію меншинам, було просто відкинуте як "декорація для Європи".

Виправдальний вирок паризьких присяжних став не просто тріумфом адвокатської демагогії – він зафіксував глибоку судову та історичну помилку, наслідки якої Україна відчуває й досі. Ця справа показала, як легко позбавлена держави нація стає жертвою чужих

> **Ця справа показала, ... як Захід, піддавшись яскравій риториці, здатен заплющити очі на руйнування самого фундаменту правосуддя.**

інтерпретацій, як емоційний біль і реальні страждання народів інструменталізуються тоталітарними режимами, і як Захід, піддавшись яскравій риториці, здатен заплющити очі на руйнування самого фундаменту правосуддя.

Лідер у вигнанні та месник-анархіст

Коли історія позбавляє народ власної держави, вона перетворює його лідерів на символи, а його ворогам дає право визначати долю цих символів. Події травневого Парижа 1926 року стали фатальним зіткненням двох людських доль, двох протилежних психологічних світів і двох національних трагедій, сформованих на уламках Російської імперії. Щоб збагнути глибину цієї катастрофи, потрібно придивитися до постатей її головних дійових осіб – Симона Петлюри та Шолома Шварцбарда.

У середині 1920-х років Париж був наповнений політичними вигнанцями з усіх куточків колишньої імперії Романових. Проте статус Симона Петлюри серед них був унікальним. Для української еміграції він залишався Головним Отаманом військ УНР та головою Директорії – символом перерваного державного будівництва. Проте більшовики бачили в ньому авторитетного і небезпечного лідера самостійницького руху, здатною об'єднати розпорошені за кордоном українські сили. Для французького уряду Петлюра був приватним емігрантом, якому дозволили проживання за умови суворого утримання від активної зовнішньої політики.

З березня 1925 року Петлюра мешкав під власним ім'ям у скромному готелі у Латинському кварталі з дружиною Ольгою та донькою Лесею. Не маючи великих статків, Петлюра жив із скромних особистих доходів і повністю присвятив себе інтелектуальній та організаційній праці.

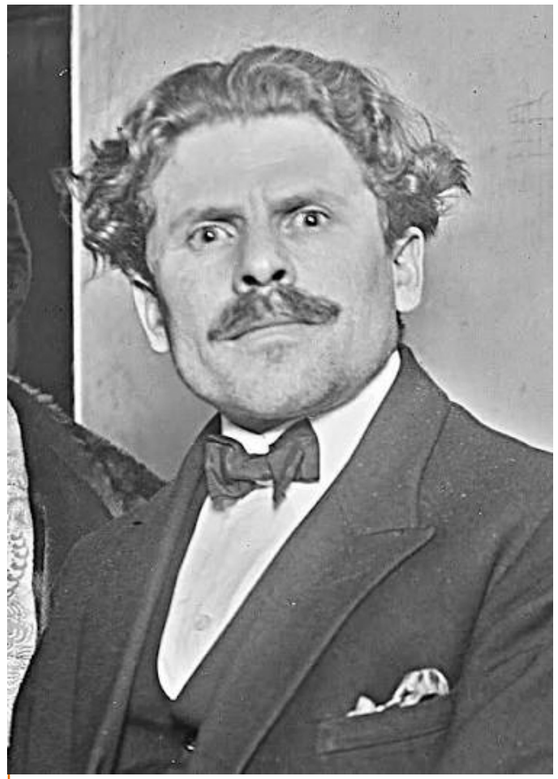
З жовтня 1925 року Головний Отаман започаткував у Парижі тижневик "Тризуб". Для Петлюри це був інструмент консолідації українства, спроба подолати руйнівний партійний сепаратизм і донести до розсіяної по світу діаспори ідею, що держава є вищою за будь-які патріотичні гуртки чи класи. Його щоденне життя складалося з виснажливої роботи над рукописами, зустрічей із соратниками в невеликих кав'ярнях та обідів у бюджетному ресторані "Шартьє" на вулиці Расін. Людина, яка уособлювала мрію багатомільйонного народу про свободу, пересувалася мегаполісом абсолютно без охорони.

Антагоніст Петлюри — Шолом Шварцбарт: якщо канонічна радянська та західна ліволіберальна історіографія роками конструювала йому образ "тихого паризького годинникаря й романтичного поета-месника", то розсекречені архівні документи та детальний аналіз його біографії викривають значно складнішу, темнішу й фатальнішу постать. Шварцбард постає не просто носієм особистого болю за єврейський народ, а людиною із хронічно заплутаним минулим, тісно сплетеним із кримінальним радикалізмом, анархістським терором та тінню більшовицьких спецслужб.

Навіть сама географія та дата його народження виткані з суперечностей. Офіційна "Єврейська енциклопедія" називала місцем його народження Ізмаїл (1886 рік), сам Шварцбард у пізніших інтерв'ю розповсюджував версію про Смоленськ, тоді як документи Балтської міської управи зафіксували його народження у Балті на Поділлі 1891 року. Юність у Балті, навчання у хедері та участь у єврейській самообороні 1905

Симон Петлюра: отаман військ УНР та голова Директорії УНР 1919-1920.

Шолом Шварцбард: поет, легіонер і "месник" на гачку спецслужб

року швидко радикалізували хлопця. Не маючи міцного соціального укорінення, молодий Шварцбард поринув у вир анархістського руху. Через Чернівці – тогочасний центр підпільного транспортування одеських анархістів-терористів – він утік за кордон.

Далі була сувора школа європейського кримінально-політичного підпілля: арешт у Відні за участь у "експропріації" за завданням анархістів та депортація з Будапешта через проживання за фальшивим паспортом. Служба у Французькому Іноземному легіоні під час Першої світової війни, важке поранення й комісування створили йому ореол "французького патріота". Проте революційний вибух 1917 року повернув його до Російської імперії.

І саме тут офіційна легенда про "перекладача французької місії" остаточно розпадається під тиском фактів. У вересні 1917 року Шварцбарда затримали французькі військові на борту судна "Мельбурн" за поширення комуністичної агітації серед солдатів Антанти. Його передали владі в Архангельську, звідки він миттєво потрапив до більшовицького Петрограда й з головою поринув у Жовтневий переворот.

Згодом він опинився в Одесі, де воював проти українських селян у лавах 3-ї революційної армії під командуванням лівого есера Якова Блюмкіна та кримінального ватажка Михайла Вінницького (Япончика). У 1919 році Шварцбард вступив до так званої Інтернаціональної дивізії (що складалася з євреїв, німців, угорців та китайського загону одеського ЧК), яка використовувалася радянською владою як каральний орган для придушення селянських повстань, а згодом воював у підрозділах Григорія Котовського.

Найбільш нищівним фактом є те, що Шварцбард обґрунтовував свою помсту Петлюрі за погром у Балті у травні 1919 року. Проте у той час Балта перебувала під суцільним контролем червоних військ, а регулярні частини Армії УНР знаходилися за 200 кілометрів від міста (карта доступна в онлайн версії статті - *ред.*). Перебуваючи у Балті після виходу червоних банд, Шварцбард особисто просив місцевого фотографа зробити знімки трупів на площі для матеріалів у паризьких газетах – свідомо конструюючи фотозвинувачення проти УНР за злочини, до яких війська Петлюри не мали жодного відношення.

Повернувшись 1920 року до Парижа "простий годинникар" опинився в центрі мережі, яку можна назвати "чекістською малою Одесою". Він підтримував прямі контакти з радянськими резидентами та чекістами-земляками (О. Абрамовичем, С. Урицьким, І. Улановським, С. Соколовською) та прокомуністичним "Союзом українських громадян у Франції", створеним для розкладу еміграції.

Своєї ідеї щодо вбивства Петлюри він не приховував у колах анархістів. Перебуваючи в Парижі, Шварцбард приходив по "товариську пораду" до Нестора Махна. Проте той, добре розуміючи сутність українських подій, суворо заборонив Шварцбардові стріляти в Петлюру, застерігаючи від політичної провокації.

Як Шварцбард зміг у 1920 році самостійно вибратися з повністю блокованої червоної Одеси крізь лінії польсько-українського та румунського фронтів і опинитися у Парижі? Дослідники доходять єдиного висновку: такий маршрут був можливий лише для "законсервованого агента спеціального призначення" радянських спецслужб (ВНК/ДПУ).

> **Шварцбард постає не просто носієм особистого болю за єврейський народ, а людиною із хронічно заплутаним минулим, тісно сплетеним із кримінальним радикалізмом.**

Механіка злочину: версія слідства

Коли наприкінці 1925 року Шварцбард дізнався з емігрантської преси, що Симон Петлюра живе в Парижі, ідея помсти набрала практичних обрисів.

Ось як джерела описують холодну механіку підготовки атентату: оскільки Шварцбард особисто ніколи не бачив Петлюру, він купив випуск енциклопедії Larousse, вирізав звідти маленьку фотографію Отамана й накле-

їв її на листок паперу, який постійно носив у кишені. Згодом він придбав примірник часопису "Українські Вісті" з чіткішим портретом Петлюри й носив його складеним так, щоб видно було обличчя.

Понад місяць Шварцбард блукав вулицями Латинського кварталу. Випадково почувши на вулиці українську мову, він вистежив Петлюру, встановив готель на вулиці Сомрар, де той тимчасово бував, та ресторан "Шартье". Шварцбард кілька разів бачив Петлюру на вулиці, але відкладав напад. Як він сам пізніше зізнавався на слідстві, поряд із Петлюрою майже завжди йшли дружина та молода донька, і він боявся зачепити кулею невинних жінок.

25 травня 1926 року біля 13:00 Шварцбард помітив, що Петлюра зайшов до ресторану "Шартьє" один. Знаючи, що обід триває від 45 хвилин до години, нападник побіг до поштового відділення біля Паризької ратуші (Hôtel de Ville). Там він олівцем написав експрес-лист (pneumatique) до своєї дружини Анни, сповіщаючи, що йде скоїти "священну помсту" за жертви погромів, і вкинув його до поштової скриньки.

Близько 14:15 Петлюра повільним кроком виходив з ресторану "Шартьє" й прямував вулицею Расін до бульвару Сен-Мішель. Напроти вітрин книгарні Жібер Шварцбард перетнув вулицю, наблизився до жертви й тихо спитав: "Пане Петлюра?". Перехожий зупинився й інстинктивно підвів палицю для захисту.

Тоді Шварцбард вихопив 8-зарядний автоматичний пістолет калібру 7,35 мм марки Melior і з вигуком "За погроми! За вбивства!" почав стріляти впритул. Перші постріли збили Петлюру на бруківку. Нападник нахилився над нерухомим тілом й випустив решту обойми. Загалом пролунало сім пострілів: п'ять куль влучили в тіло, завдавши смертельних поранень у легені та серце, а дві останні пробили асфальт. Зброю заклинило на восьмому набої.

Коли на шум прибіг поліцейський Мерсьє, Шварцбард без опору віддав йому револьвер і спокійно промовив: "Я вбив убивцю".

Історична та філософська опція зіткнення

Якщо відкинути емоції, перед нами постає жахливий парадокс історії. З одного боку – Симон Петлюра: демократ за переконаннями, соціаліст, людина, яка запровадила в УНР унікальну для тогочасної Європи національно-персональну автономію для євреїв, формувала Міністерство єврейських справ та розстрілювала власних отаманів за погромні виступи. Але як голова держави, чия армія розпадалася під натиском більшовиків та денікінців у морі загальної анархії, він опинився заручником дій неконтрольованих банд та кримінальних елементів, за які не відповідав і контролювати не міг.

З іншого боку – Шолом Шварцбард: чоловік із надламаною психікою, який називав себе "ідейним месником", але чий індивідуальний акт терору став ідеальним інструментом для радянських спецслужб. Вбивши Петлюру, Шварцбард не просто знищив людину – він відкрив шлях до світової дискредитації самої ідеї української незалежності. ■

Продовження статті в номері 7/2026.

Судовий процес. Париж, 18 жовтня 1927. Фото: Agence Rol

PRAHA PRAGUE PRAGA PRAG

Projekt je realizován s finanční podporou hl. m. Prahy

Integrační Centrum Praha

- Ви іноземець, живете в Празі і вам потрібна допомога?
- Ви не розмовляєте чеською і вам необхідно вирішити питання в мерії міста Праги або в іншій державній установі?
- Вас чекає прийом у лікаря, у школі чи в дитячому садку, і вам потрібен супровід перекладача?

Зверніться до Контактного пункту для іноземців (KM ICP MHMP)

Ми полегшимо вам процес спілкування під час звернення до державних установ і допоможемо розібратися у щоденних справах.

Які послуги ми пропонуємо:

- Асистенція та переклад у приміщеннях мерії міста Праги (MHMP).
- Надання базових консультацій.
- У разі потреби супровід і переклад за межами мерії (наприклад, до шкіл, медичних закладів або інших державних установ).

ВСІ ПОСЛУГИ НАДАЮТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

МИ ГОВОРИМО: чеською, українською, англійською та російською

Де нас знайти?

ŠKODŮV PALÁC

Charvátova 41/6,
110 00 Praha 1
Віконечко (кабінет)
№ 58 (перший поверх)

Понеділок:	8.00 – 18.00
Вівторок:	8.00 – 16.00
Середа:	8.00 – 18.00
Четвер:	8.00 – 16.00
П'ятниця:	телефоном або електронною поштою

КОНТАКТ:

Тел.: +420 236 005 883 (Пн – Чт), +420 727 828 602
E-mail: info.praha@icpraha.com

Детальна інформація щодо інтеграції іноземців у Празі:
metropolevsech.eu, www.icpraha.com

III. ročník benefičního kulturního večera

HVĚZDY ZÁŘÍ PRO UKRAJINU

SAVE THE DATE

Ukrajina je silná.
Česko a Ukrajina
jsou spolu ještě silnější.

Setkání české a ukrajinské kultury na jednom pódiu.

ÚČINKUJÍ

Václav Vydra · Aleš Briscein · Jevhen Šokalo
Oleksandr Beň · Anastasiia Babijuk
Dominik Klapka · Eliška Minářová a další.
Režie: Michael Tarant.

27. listopadu 2026
od 19:00

Městská knihovna hl. m. Prahy
Mariánské náměstí 1, Praha 1

ECU European Congress of Ukrainians
ICOM international council of museums
Embassy of Ukraine in the Czech Republic
UKR CHAM Ukrajinsko česká obchodní komora
MINISTERSTVO KULTURY